

Bronislaw Malinowski*

A nyugat-csendes-óceáni térség argonautái.
(Részlet)

Vörös Miklós fordítása

Bevezetés: A kutatás tárgya, módszere és annak alkalmazási területe

I.

A déltengeri szigetvilág tengerpart mentén élő népei hozzáértő tengerészek és kereskedők – vagy legalábbis azok voltak, mielőtt kihaltak. Néhányan közülük kiváló minőségű, hatalmas tengerjáró kenufajtákat fejlesztettek ki, melyekkel könnyen vállalkozhattak távoli kereskedelmi expedíciókra vagy akár háborús hódításokra is. A pápua-melanéziai népek, melyek Új-Guinea tengerpartján és a part menti szigeteken élnek, nem jelentenek ez alól kivételt: jobbára mindannyian merész tengerészek, szorgalmas kézművesek és ügyes kereskedők. A fontos használati tárgyak – például az agyagedények, kőszerszámok, kenuk, finoman megmunkált kosarak, értékes díszítések – gyártási központjai a lakosok készségeitől, az áthagyományozott törzsi szokásoktól és a környék sajátos anyagi erőforrásaitól függően a térségben szétszórtnan helyezkednek el, ezért ezeket a tárgyakat kereskedelmi célból nagy távolságokra, néha több száz mérföldre is elszállítják.

Az egyes kereskedelmi útvonalak mentén a különböző törzsek közötti csere meghatározott formái már régen kialakultak. A törzsek közötti kereskedelem egyik leginkább figyelemreméltó példáját nyújtja a Port Moresby környéki *motukat* és a Pápuai-öböl törzseit összekötő kereskedelmi kapcsolat. A *motuk* mérföldek százait teszik meg *lakatoi* nevű nehéz, ormótlan kenuikban, melyeket a jellegzetes rákolló formájú vitorlával hajtanak. Agyagedényeket és kagylódíszeket szállítanak, a régebbi időkben még kőpengéket is vittek az öbölbeli pápuákhoz, akiktől cserébe *sagot* és kivájt fatörzset kapnak, melyeket az expedíció végeztével a motuk újabb *lakatoi* kenuk építésére használnak fel.¹

* Eredetileg megjelent: *Cafe Babel*, 2000/2. („Sziget”)

¹ A motuk nyelvén *birinek* nevezett expedíciókról részletgazdag és szabatos leírást adott F. Barton kapitány Charles G. Seligman *A Brit Új-Guinea melanézei* (Cambridge, 1910, viii. fejezet) című tanulmánykötetében.

418 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

Keletebbre, a déli parton élnek a *mailuk* népének szorgalmas tengerészei, akik évenkénti kereskedelmi expedícióikkal Új-Guinea keleti csücskét kötik össze a középső tengerparti törzsekkel.² Végül meg kell említenünk a keleti part menti szigetvilág bennszülötteit, akik folyamatosan kereskednek egymással. Seligman professzor könyvében kitűnő leírását adja e témának, azon belül különösen a déli *masszimok* által benépesített szigetek közötti, a szárazföldhöz közelebbi kereskedelmi útvonalaknak.³ Létezik azonban egy másik, igen kiterjedt és összetett kereskedelmi rendszer is, melynek hatása érinti nemcsak a keleti parti kiszögellés menti szigeteket, hanem a Louisiádokat, a Woodlark-szigetet, a Trobriand-szigetcsoportot és a D'Entrecasteaux-szigetcsoportot is, útvonalai behatolnak Új-Guinea szárazföldjébe, és közvetetten hatnak más távolabbi régiók, így a Rossel-sziget, illetve Új-Guinea északi és déli partvidékének lakóira is. E kötetben éppen ezt a kereskedelmi rendszert, a *kulát* szándékozom leírni, és mint azt majd az olvasó is látni fogja, a *kula* olyan gazdasági jelenség, amely számottevő elméleti jelentőséggel is bír. A hatókörén belül élő bennszülöttek életét minden ízében meghatározza, fontosságát maguk a törzsi népek is pontosan ismerik, tudják, hogy a kula átszövi gondolataikat, ambícióikat, vágyaikat és hívságaikat is.

II.

Mielőtt a *kula* leírásába fognánk, ajánlatos leírni azokat a módszereket is, amelyek az etnográfiai adatok gyűjtésében alkalmaztunk. A kutatás eredményeit minden tudományágban a legteljesebb nyíltsággal és a legnagyobb őszinteséggel szükséges bemutatni. A fizikai vagy kémiai tudományok területén senki sem számíthat arra, hogy szakmai hozzájárulását elismerik, ha nem tárja föl aprólékos gondossággal a kísérletek részleteit, nem írja le pontosan az alkalmazott eljárásokat, a megfigyelések számát és lefolytatásuk módját, nem rögzíti a kísérletekre fordított időt, és nem közli a különböző mérések pontosságának fokát. Kevésbé egzakt tudományokban, mint például a biológiában vagy a geológiában mindezeknek a kívánalmaknak nem lehet ilyen szigorúan megfelelni, de minden kutató megteszi, amit tehet annak érdekében, hogy megismertesse olvasójával kísérletének vagy megfigyeléseinek körülményeit. Az etnográfiában, ahol az adatok őszinte közzétételére talán még nagyobb szükség van, a múltban sajnos ezt nem tették valami bőkezűen. A módszertani nyíltság keresőfényét

² Vö. Bronislaw Malinowski (1915): The Mailu (A mailuk). In *Transactions of the Royal Society of South Australia*, IV. fejezet, 612–629.

³ Malinowski: i. m. XL. fejezet.

jónéhány szerző nem pásztaza eléggé körbe, miközben adatai között haladt előre, így teljes homályban hagyta előttünk azokat.

Nem volna nehéz olyan nagyra becsült és a tudományosság védjegyével rendelkező munkákat idéznünk, amelyekben nagy ívű általánosításokat tárnak elénk, miközben nem szerezhettek tudomást arról, hogy a szerzők milyen konkrét tapasztalatok alapján jutottak következtetéseikre. Nem foglalkozik külön fejezet vagy akár egy rövid bekezdés sem a megfigyelés és az adatgyűjtés körülményeinek leírásával. Úgy vélem, hogy csak azok az etnográfiai leírások tekinthetők megkérdőjelezhetetlen tudományos értékűeknek, amelyekben világosan megkülönböztethetők egyfelől a közvetlen megfigyelés, valamint a bennszülöttek állításai és értelmezései, másfelől pedig a szerző beavatkozásai, melyek a józan ész alkalmazásán és a pszichológiai meglátás képességén múlnak.⁴ Ilyen áttekintésre bizony szükség van: így az olvasó egy pillantásra pontosan meg tudja állapítani, hogy a szerző milyen jól ismeri azokat a tényeket, amelyeket leír, és maga elé tudja képzelni az adatgyűjtés körülményeit a bennszülöttek között.

A történettudományban például nem számíthat elemzésének komolyan vételére az a kutató, aki homályban tartja akárcsak egyetlen forrását is, és úgy beszél a múlttól, mintha pusztán isteni sugallatra tenné. Az etnográfia írója saját életének krónikása és történész is egyben, bár forrásai kétségtelenül könnyen hozzáférhetőek, ugyanakkor különösen illékonyak és bonyolultak is: nem rögzített, anyagi természetű dokumentumokban testesülnek meg, hanem élő emberek viselkedésében és emlékezetében. Az etnográfia világában gyakran hatalmas a távolság az adatok – a kutató saját megfigyelései és a bennszülöttek állításai nyomán, a törzsi lét sokszínűsége formájában megmutatkozó – nyers anyaga és a kutatási eredmények végső, autoriter bemutatása között. Ezt a távolságot az Etnográfus szorgos munkával teli évek során képes csak áthidalni, melykor veszi kezdetét, amikor lábát leteszi a bennszülöttek szigetének tengerpartján és megteszi első tétova kísérleteit a kapcsolatfelvételre, és akkor fejeződik be, amikor kutatási eredményeinek utolsó változatát is papírra vetette. Az etnográfusok megpróbáltatásait magam is átéltem, és ennek rövid körvonalazása a hosszas elvont fejtegetéseknél jobban megvilágítja, miről is van szó.

⁴ E módszertani megjegyzés kapcsán is ki kell fejeznem hálámat az antropológia Cambridge-i Iskolájának, mely megismertette velem a kérdés igazán tudományos megközelítését. Közelebbről Haddon, Rivers és Seligman írásaira gondolok, melyek a következtetést és a megfigyelést mindig világosan megkülönböztetik egymástól, ezért pontosan magunk elé tudjuk képzelni kutatómunkájuk körülményeit.

III.

Képzeld el az olvasó, hogy összes felszerelése körében hirtelen egy trópusi tengerparton találja magát, nem messze a bennszülöttek falujától, miközben az a lélekvesztő, amellyel érkezett, lassan eltűnik a horizonton. Mivel egy szomszédos fehér ember, kereskedő vagy misszionárius házában szállásolta el magát, most nincs más dolga, mint rögtön hozzáfogni az etnográfiai terepmunkához. Képzeld el azt is, hogy még csak tapasztalatlan zöldfülű, akit nincs mi eligazítson és nincs ki megsegítsen. A fehér ember ugyanis most nem elérhető, nem tudja vagy nem akarja idejét önre pazarolni. Ez a kép pontosan leírja azt a helyzetet, amibe kerültem Új-Guinea déli partján folytatandó terepmunkám kezdetén. Jól emlékszem azokra a hosszú látogatásokra, amelyeket az első hetekben a falvakban tettem; a reménytelenség és elkeseredettség érzésére, ami azután fogott el, hogy számos makacs, de hiábavaló kísérletet tettem a bennszülöttekkel való igazi kapcsolatfelvételre és használható adatok gyűjtésére. Többször elcsüggedtem, és regények olvasásába temetkeztem, mint ahogy más unalmában és trópusi depressziójában ivásra adná a fejét.

Most képzeld el, hogy egyedül vagy fehér idegenvezetője társaságában először belép a faluba. Lesznek bennszülöttek, akik lelkesen körbefogják, különösen akkor, ha dohányillatot éreznek vendégük körül. Mások, a falu méltóságtelejesebb és idősebb lakói, ülve maradnak a helyükön. Fehér kísérője végzi a dolgát a bennszülöttek között, nem érti és nem is kíváncsi arra, hogy ön, az etnográfus, mit szeretne megtudni tőlük. Az első látogatás azzal a bizakodó érzéssel zárul, hogy amikor egyedül visszatér, már könnyebben mennek majd a dolgok. Én legalábbis ebben bíztam.

Visszatértem, ahogy illik, és kisvártatva érdeklődő bennszülöttek vetek körül. Néhány bókot mondtunk egymásnak *pidgin* angolsággal, dohányjal kínáltam őket, a kölcsönös rokonszenv légköre alakult ki. Ekkor megpróbáltam munkához látni. Hogy először olyan témával kezdjek, mely nem kelt gyanakvást, hozzászóltam a technológiai ismeretek begyűjtéséhez. A bennszülöttek közül páran különböző tárgyak előállításával foglalatostkodtak. Ezt nem volt nehéz megfigyelni, könnyen megtanultam a munkaeszközök elnevezését, sőt még néhány, a munkafolyamatot leíró bonyolultabb kifejezést is, de itt megrekedtem. A *pidgin* angol végül is eléggé alkalmatlan a gondolatok szabatos megfogalmazására, így mielőtt sikerül gyakorlatot szerezni a kérdések helyes feltevésében és a válaszok megértésében, állandóan az a kellemetlen érzés kerülgeti az etnográfust, hogy sosem fog gátak nélkül kommunikálni a bennszülöttekkel. Először bizony nem tudtam részletekbe menő, félreértésektől mentes párbeszédbe elegyedni velük. Jól tudtam, hogy ennek az a legjobb ellenszere, ha nekiállok konkrét adatokat gyűjteni, és ezért népszámlálást tartottam a faluban, leszármazási fákat rajzol-

tam, alaprajzokat vázoltam fel, és rokonsági kifejezéseket gyűjtöttem. Mindez azonban holt anyag maradt, melynek segítségével nem sikerült közelebről megismernem a bennszülöttek igazi mentalitását és viselkedését, mivel nem tudtam hozzáférni a begyűjtött adatok bennszülött értelmezéséhez, és nem tudtam ráérezni a törzsi lét lényegére. A vallási és mágikus ismeretekkel kapcsolatos nézeteikről, a varázslatokra és a szellemekre vonatkozó hiedelmeikről csupán néhány felszínes folklórelem állt rendelkezésemre, azokat is tovább torzította a *pidgin* angol közvetítése.

A környéken élő fehér emberektől származó ismereteim, bár önmagukban értékesek voltak, munkámat tekintve mindennél jobban elbátortalanítottak. Hiszen olyan férfiak mondták el nekem ezeket, akik évek óta a bennszülöttek közvetlen közelében éltek, így bármikor lehetőségük nyílt arra, hogy megfigyeljék őket és kommunikáljanak velük – mégsem volt az életnek egyetlen olyan területe, amelyben jól megismerték őket. Hogy remélhettem hát, hogy néhány hónap vagy egy év alatt lekörözöm őket, és többet tudok meg róluk, mint ők? A fehér ismerőseim érthetően képzetlen elméjükkel ráadásul minden következetesség és pontosság nélkül alkották véleményüket és beszéltek a bennszülöttekről. És mindezek a gondolataik, megint csak érthető módon, többnyire a gyakorlati ember számára nélkülözhetetlen elfogult és előítéletes véleményeken alapultak, akár gyarmati tisztviselő, misszionárius vagy kereskedő volt az illető. Mégis mindezek a gondolatok visszaszítónak tűntek egy olyan elme számára, amely a dolgok objektív, tudományos szemléletére törekedett. Az etnográfus számára igazán fontos tudást rendszerint önelégült frivolitással kezelték, a bennszülött kultúra és mentalitás számára tudományos kincset jelentő sajátosságait és függetlenségét nem tartották semmire – mindezek a tulajdonságok, melyek oly jellemzőek az alacsonyabb rendű amatőr írásokra, jellemezték a fehér lakosság többségének hozzáállását is.⁵

Első déli tengerparti etnográfiai kutatásom során tulajdonképpen először csak akkor kezdtem némi haladást elérni, amikor magam maradtam a körzetben, mindenesetre rájöttem, mi a hatékony terepmunka titka. Miben áll tehát az etnográfus varázslata, mellyel képes megidézni a bennszülöttek igazi szellemét, és megrajzolni a törzsi lét valódi képét? Mint más esetben is, a siker csak a józan ész és az ismert tudományos alapelvek szabályainak türelmes és rendszeres alkalmazásával érhető el, és nem valami csodálatos kerülőút révén, mellyel különösebb gond és erőfeszítés nélkül lehetne elérni a kívánt eredményt. A módszertani alapelveket három fő csoportba lehet osztani. Először is, a kutatónak

⁵ Rögtön megjegyezném, hogy találkozhatunk néhány jóleső kivétellel, például, hogy csak barátaimat említsem, Billy Hancockot a Trobriand-szigeteken, egy másik gyöngykereskedőt, M. Raffael Brudot, és a misszionáriust, M. K. Gilmour urat.

422 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEŐ MEGFIGYELÉS

ismernie kell a modern etnográfia értékeit és kritériumait, magáévá kell tennie valódi tudományos céljait. Másodsor, munkájához megfelelő körülményeket kell választania, vagyis többnyire más fehér emberektől elválasztottan, a bennszülöttek között kell élnie. Végül, adatainak begyűjtése, rendszerezése és rögzítése során néhány speciális szabályt kell alkalmaznia. A terepmunka e három alappilléreiről a következőkben szükséges egy kicsit bővebben beszélnünk. Kezdjük a másodikkal, amely a legalapvetőbb.

IV.

Az etnográfiai munka megfelelő körülményei. Mint elhangzott, ezek lényege, hogy más fehér emberek társaságától elkülönülten a lehető legközelebbi kapcsolatban maradjunk a bennszülöttekkel, és ezt igazán csak akkor tudjuk megvalósítani, ha közvetlenül a faluban verünk sátrat. Jól jön, ha megtartjuk bázisunkat egy ismerős fehér ember házában, és jólesik az a tudat, hogy van hová visszahúzódni betegség esetén, vagy ha már látni sem bírjuk a bennszülötteket. Ennek a bázisnak azonban kellő távolságra kell lennie ahhoz, hogy ne váljon tartós lakóhellyé, melyből minden nap adott órájában útnak indulhatnánk, hogy „foglalkozzunk a faluval”. Még olyan közel sem szabad lennie, hogy ha pihenésre volna szükség, könnyen el lehessen oda érni. A fehér embernek nem természetes társa a bennszülött, és miután órákon át vele dolgozunk, megnézzük, hogyan műveli a kertjét, meghallgatjuk folklórájának elemeit, megbeszéljük szokásait, természetes a vágy, hogy visszatérjünk a sajátjaink közé. Ha azonban egyedül vagyunk a faluban, és nincs közel a fehér ember menedéke, kikapcsolódásként csak egy magányos sétára nyílik lehetőség, és mikor visszatérünk, egészen természetessé válik a bennszülöttek társaságának keresése, hiszen a magánnyal szemben mindig jólesik társakra lelni. E természetesen kialakuló kapcsolat során fokozatosan megismerjük a bennszülötteket, szokásaikat és hiedelmeiket pedig jobban megértjük, mintha megfizetnénk a gyakran már unott adatközlőinket.

Hatalmas különbség van a bennszülöttek társaságában való alkalmankénti elmerülés és az igazi kapcsolat között. Mit jelent ez utóbbi? Az etnográfus részéről azt, hogy a faluban töltött élete, mely először furcsa, néha kellemetlen, néha izgalmasan érdekes kalandként kezdődik, hamarosan természetes medrébe terelődik, s a környezetével összhangban folyik tovább.

Nem sokkal azután, hogy letelepedtem Omarakanában (a Trobriand-szigeteken), elkezdtem valamennyire részt venni a falu életében, vártam a fontos, ünnepi események közeledtét, magam is érdeklődni kezdtem a pletykák és a faluban folyó kisebb történetek kibontakozása iránt – minden reggel többé-ke-

vésbé ugyanarra a napra ébredtem, mint a bennszülöttek. Kikászálódtam a szűnyogháló alól, és a szezontól függően azt láttam, hogy a falu élete éppen csak elkezdett felpeszdülni, vagy azt, hogy az emberek már régen a munkájukba feledkezve dolgoztak – a bennszülöttek ugyanis a végzendő munka függvényében később vagy korábban kelnek. Reggeli sétám közben láttam a családi élet intimebb részleteit is: a tisztálkodás, a főzés, az étkezés szokásait. Láttam az előkészületeket a napi munkához, ahogy a bennszülöttek nekiláttak az apróbb elintéznivalókhoz, és láttam férfiak és nők csoportjait, amint valamilyen kézműves munkába merültek. Veszekedések, tréfálkozások, családi jelenetek, rendszerint triviális, néha drámai, de mindenképp jelentős események éppúgy alakították mindennapi életem légkörét, miként az övékét is. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mivel a bennszülöttek minden nap, állandóan láthattak, lassan elvesztették érdeklődésüket, nem figyeltek többé éberem, és nem játszották meg magukat a jelenlétemben. Többé nem voltam a vizsgált falu normális életét megzavaró idegen test, közeledésemmel többé nem változtattam meg azt, mint ahogy az minden vad közösségben megtörténik, ha oda új látogató érkezik. Sőt, amint megtanulták, hogy én mindenbe beleütöm az orrom, még olyan dolgokba is, amelyekről a jobb érzésű bennszülött nem gondolná, hogy betolakodhatom, életük részének kezdtek tekinteni, szükséges rossznak vagy kellemetlenségnek, amelyet alkalmanként dohányadományokkal tudtam csillapítani.

A nap hátralevő részében minden szinte kéznnyújtásnyira történt, lehetetlen volt, hogy bármi is elkerülje a figyelmem. A varázsló esti közeledtét hozó hírek, egy-két nagy és fontos, a közösség életét megosztó vita és veszekedés, betegségek gyógyításának kísérletei és halál, elengedhetetlen mágikus rítusok – mindezekre nem kellett vadásznom, attól tartva, hogy bármelyikről is lemara-dok, mert ezek az események szó szerint a szemem előtt zajlottak le, mondhatni a sátram küszöbén. Hangsúlyozni kell azt is, hogy amikor bármi drámai vagy fontos dolog történik, lényeges, hogy azt történése pillanatában vizsgáljuk, mert akkor a bennszülöttek egyfolytában csak arról beszélnek, túl izgatottak ahhoz, hogy szükségzavúságba burkolózzanak, és túlságosan érdeklik őket az események ahhoz, hogy mentálisan eltunyuljanak a részletek taglalásában. Magam pedig egymás után áthágtam az illemszabályokat, de mivel elég jól ismertek már a bennszülöttek, ezekre gyorsan fel is hívták a figyelmem. Meg kellett tanulnom, hogyan illik viselkedni, és bizonyos fokig elkezdtem magam is érezni, hogy mi illendő és mi nem a bennszülöttek számára. Ennek nyomán, és annak köszönhetően, hogy élvezhettem társaságukat és részt vehettem játékaikban és szórakozásaikban, azt kezdtem érezni, hogy valóban sikerült közeli kapcsolatba kerülnöm velük. Mindez természetesen a terepmunka sikeres lefolytatásának alapkövetelménye.

V.

De az nem elég, hogy az etnográfus a megfelelő helyen kiveti hálóját, és várja, mi akad föl benne. Fáradhatatlan vadásznak kell lennie, aki zsákmányát a csapdába vezeti és még a legkevésbé megközelíthető helyre is követi. Mindez elvezet következő témánkhoz: az etnográfiai adatok gyűjtésének tevékenyebb módszereihez. A harmadik szakasz végén már említettem, hogy az etnográfust a tudományos kutatás legújabb eredményeinek, azok alapelveinek és céljainak kell vezetnie. Nem kívánom túlságosan részletesen taglalni ezt a témát, de egy megjegyzést azért tennék, a félreértések elkerülése végett. A jó elméleti képzés és a legújabb eredmények ismerete nem azonos az „előítéletes elgondolások” terhével. Ha valaki belevág egy expedícióba, azzal az eltökéltséggel, hogy valamely hipotézis igazát igazolja, de nem képes a bizonyítékok súlya alatt folyamatosan változtatni véleményén, és bosszankodás nélkül túllépni azokon, akkor munkája – szükségtelen ezt hangsúlyozni – értéktelen lesz. De minél több problémát visz magával a terepre, minél inkább megvan a képessége ahhoz, hogy elméleteit a tényeknek megfelelően átformálja, és hogy a tényeket az elméletre való kihatásuk szempontjából vizsgálja, annál jobban kész az előtte álló munkára. Az előítéletes elgondolások károsak minden tudományos kutatásban, de az előre sejtett problémák a tudós gondolkodó legfontosabb adottságát jelentik, és ezek a problémák a megfigyelő számára először elméleti tanulmányai során válnak világossá.

Az etnológiában Bastian, Tylor, Morgan és a német folk-pszichológusok korai munkássága új megvilágításba helyezte az utazók, misszionáriusok és mások által összegyűjtött nyers adatokat, illetve megmutatta számunkra a mélyebb elgondolások alkalmazásának és a nyers és félrevezető elképzelések elvetésének fontosságát.⁶

Az „animizmus” fogalma fölváltotta a „fetisizmus” és az „ördög-imádat” fogalmát – mindkét terminus zagyvaság. A rokonsági osztályozási rendszerek jobb megértése a Cambridge-i Iskola terepmunkájában megalapozta a bennszülöttekkel foglalkozó szociológia briliáns, modern kutatásait. A különböző közelmúltbeli afrikai, dél-amerikai és óceániai német expedíciók által begyűjtött adatokat a német tudósok pszichológiai elemzéseik különösen értékes információk bőséges termésévé formálták. Eközben Frazer, Durkheim és mások elméleti munkássága máris inspirálóan hatott a terepmunkát végző kutatókra – és nem kétséges, hogy még sokáig segíteni fogja őket új eredmények föltárásában. A terepmunkás

⁶ A tudományos terminológia-kialakítás hasznos szokásának megfelelően, az *etnográfia* szót az ember tudományának empirikus és leíró eredményeire, az *etnológia* szót pedig a spekulatív és összehasonlító elméletekre alkalmazom.

kutató teljes mértékben az elméleti inspirációkból táplálkozik. Természetesen előfordulhat, hogy egy személyben egyesítheti az elméleti gondolkodó és a gyakorlati kutató szerepeit, így saját maga számára is ösztönzően hathat. A két szerep azonban elkülöníthető, és a konkrét kutatásokban az időbeosztást és a munkafeltételeket tekintve el is kell különíteni.

Mint ahogy az minden olyan esetben megtörténik, amikor korábban csak érdeklődő amatőrök által bejárt területek felé kezd fordulni a tudományos kutatás figyelme, és ott munkához is lát, az Etnológia is rendet teremtett egy olyan területen, ami korábban kaotikusnak és bizarrnak tűnt. A „vademberek” szenzációs, vad és megmagyarázhatatlan világát néhány jól szervezett, jogrend szabályozta közösséggé alakította, melyben következetesen betartott elvek alapján viselkedtek és gondolkodtak. A „vadember” szó, bármilyen képzettársításokat is hívott elő eredetileg, ma a korlátlan szabadosság és a szabályozatlanság, valami „szélsőségesen és rendkívülien furcsa” jelentéstartalmát hordozza. A közgondolkodásban úgy véljük, hogy a bennszülöttek a természet keblein csüngenek, többé-kevésbé úgy élnek, ahogy tudnak és szeretnek, miközben rendszertelen és fantazmagóriákkal terhes hiedelmek és félelmek kergetik őket. A modern tudomány ezzel szemben megmutatta, hogy társadalmi intézményeiknek nagyon is jól meghatározott szervezetei vannak, hogy közösségi és személyes kapcsolataikat a tekintély, a jogszerűség és a közrend irányítja, és hogy e személyes viszonyaikat még a rokonság és a klánhoz tartozás rendkívül összetett kötelei is szabályozzák. Sőt, azt is mondhatjuk, hogy kötelességek, szerepek és előjogok olyan hálójába gabalyodnak, amely bonyolult törzsi, közösségi és rokonsági szervezeteknek felel meg. Hiedelmeik és szokásaik bizonyos szempontból kétségtelenül konzisztensek, és a külvilágra vonatkozó tudásuk elégséges ahhoz, hogy számos fáradalmas vállalkozást és tevékenységet sikerrel véghezvigyenek. Művészi teljesítményeikből nem hiányzik sem a jelentéstartalom, sem a szépség.

A modern etnográfus álláspontja igen messzire került attól a híres kinyilatkoztatástól, melyet réges-régen egy, az akkori időre jellemző tekintély fogalmazott meg, arra a kérdésre válaszolva, milyenek a bennszülöttek szokásai és erkölcsi: „*Customs none, manners beastly*” (A szokások hiánya, vadállati erkölcsök)! A rokonsági terminológiákat, leszármazási ágakat, térképeket, alaprajzokat és más diagramokat mutató ábráival az etnográfus egy kiterjedt és nagyméretű társadalmi szervezet létezését bizonyítja, és a bennszülötteknek olyan képét rajzolja meg, melyben olyan szigorú normák szabályozzák viselkedésüket és az illemt, amelyhez képest a versailles-i udvarban vagy Escorialban szabadnak és könnyűnek tűnhetett az élet.⁷

⁷ A legendás „korai tekintély”, aki a bennszülötteket csupán állatiasnak és szokások nélkülinek tartotta, lekörözi egy modern szerző, aki a déli *masszimok*ról írván, akik között

426 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

Az etnográfiai terepmunka első és legalapvetőbb ideálja az, hogy a társadalom fölépítésének világos és egyértelmű leírását adja, hogy elválassza a kulturális jelenségek törvényszerűségeit és szabályszerűségeit az irrelevanciáktól. A törzsi lét szilárd vázát kell először is fölépíteni. Ez az ideál elsősorban és alapvetően azt követeli meg, hogy a jelenségeket a maguk teljességében mérjük fel, és ne válogassuk ki a szenzációs, az egyedi, és különösen nem a furcsa és megmosolyogtató elemeket. Elmúlt az az időszak, amikor még elnézőek lehettünk a bennszülötteket az ember eltorzult, gyerekes karikatúráiként ábrázoló beszámolókkal szemben. Ez a kép hamis, és mint sok más hamisságot, ezt is a Tudomány irtotta ki. Szükséges, hogy a terepen dolgozó etnográfus a tanulmányozott törzsi kultúra egyes területeinek jelenségeit eltökélten és józanul, minden részletre kiterjedően tárja fel, ne különböztesse meg a közhelyest, az unalmast vagy a közönségest a számára meglepőnek vagy szokatlannak tűnő jelenségektől. A kutatás során a törzsi kultúra egész területét ugyanakkor *minden oldalát sorra véve* szükséges felmérni. Az egyes területekre jellemző összhang, rend és törvényszerűség feltárása hozzájárul ahhoz is, hogy a törzsi kultúrát koherens egészként lássuk.

Az az etnográfus, aki csak a vallás, csak az eszközhasználat, vagy csak a társadalomszervezet területét akarja tanulmányozni, mesterséges kutatási terepet hasít ki magának, és ez munkáját komolyan hátráltatni fogja.

VI.

Miután lefektettük ezt a nagyon általános szabályt, merülünk el a módszertani kérdések részletesebb sorra vételében. Amint az elhangzott, a terepen az etnográfus kötelessége, hogy felvázolja a törzsi lét összes szabályát és törvényszerűségeit, mindent, ami állandó és változatlan; hogy a kultúra anatómiáját hozza létre, hogy megrajzolja a társadalom felépítését. Ezeket a dolgokat azonban, bármennyire is kikristályosodottak és rögzültek, sehol sem fogalmazzák meg. Nem létezik írott vagy más explicit módon kinyilvánított törvény, a bennszülöt-

„velük szoros kapcsolatban” több éven keresztül élt és dolgozott, ezt írja: „Megtanítjuk ezeket a törvénytelen embereket arra, hogy engedelmeskedjenek, ezeket a humánumtól mentes embereket arra, hogy szeretni tudjanak, ezeket a vadakat arra, hogy megváltozzanak.” Másutt pedig ezt: „Viselkedését ösztönei és hajlamai vezérlik, zabolátlan szenvedélyek irányítják (...)” „Törvénytelen, embertelen, vadállatias!” A dolgok valódi állapotának durvább félremagyarázását még az sem tudta volna elkövetni, aki szándékosan igyekezte volna parodizálni a misszionáriusi szemléletet. Idézet C. W. Abel tiszteletes *A vadak élete Új-Guineában* című írásából (Londoni Misszionárius Társaság, évszám nélkül).

tek összes törzsi hagyománya és társadalmuk egész struktúrája a materiák legképlékenyebbikében, az emberi lényben testesül meg. De még az emberi értelemben vagy emlékezetben sem fogalmazódnak meg határozottan ezek a törvények. A bennszülöttek betartják a törzsi törvény parancsait, megadják magukat erejének, de felfogni nem tudják azt: pontosan ugyanígy hallgatnak ösztöneikre és sugallataikra, anélkül hogy meg tudnának fogalmazni akár egyetlen pszichológiai törvényszerűséget is. A bennszülött intézmények szabályszerűségei a hagyomány mentális erői és a környezet anyagi állapota közötti kölcsönhatás során, automatikusan alakulnak ki. Bármely modern intézmény – legyen az állam, egyház vagy hadsereg – aláztos tagjához hasonlóan a bennszülött is *része* annak az intézménynek, *benne* létezik, de nem képes átlátni az *egész* egységbe rendező működését, még kevésbé tudná elmagyarázni annak megszerveződését, ezért hiábavaló vállalkozás lenne a bennszülöttet elvont, szociológiai kérdésekkel ostromolni. A mi társadalmunk és az övék között az a különbség, hogy nálunk minden intézménynek vannak értelmes tagjai, vannak történészei, levéltárai és iratai, náluk viszont egyik sem található meg. Amikor erre rájövünk, valamilyen megoldást kell találnunk, hogy megbirkózhassunk ezzel a nehézséggel. Ez a megoldás az etnográfus számára a konkrét adatok gyűjtése és az általános következtetések levonása. Első ránézésre ez elég nyilvánvalónak tűnik, mégis mielőtt a tudós emberek maguk is el nem kezdtek volna terepmunkával foglalkozni, nem találkozhattunk e megoldással vagy kipróbálásával az etnográfiában. Sőt, amikor a gyakorlatba ültetésről van szó, mind a módszer konkrét alkalmazásainak kialakítása, mind pedig azok szisztematikus és következetes végrehajtása nehézségekbe ütközhet.

Bár nem kérdezhetjük ki a bennszülötteket elvont és általános szabályokról, azt mindig megvizsgálhatjuk, hogy egy adott kérdésről mit gondol. Így például amikor arra vagyunk kíváncsiak, hogyan kezelik a bűncselekményeket és büntetik elkövetőiket, hiába tennénk föl a „Hogyan kezelik és büntetik önök a bűnelkövetőket?” általánosító kérdését, mivel a bennszülötteknek még saját vagy *pidgin* szavaik sincsenek a válasz kifejtéséhez. De egy elképzelt eset, vagy ami még jobb, konkrét, valóságos esemény a bennszülöttet véleménye elmondására ösztönözheti, és így bőséges adattal szolgálhat. Egy valóságos esemény ténylegesen is arra ösztönzi a bennszülötteket, hogy megbeszéljék a történeteket, felháborodásukat fejezzék ki, vagy kiálljanak a vitás felek egyike mellett: minden kimondott szavuk határozott nézetekről és erkölcsi ítéletekről árulkodik, és rávilágít azokra a társadalmi folyamatokra is, amelyeket az elkövetett bűn indít el. Egy ilyen esemény megtörténte és értékelése könnyen rávezetheti őket a hasonló esetek felelevenítésére, illetve következményeinek és sajátosságainak megbeszélésére. E nyersanyag alapján, mely a tények legszélesebb körét is felölelheti, következtetéseinkre egyszerű indukció útján juthatunk. Az ismeretek

428 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

tudományos átgondolása több szempontból is különbözik a józan ész megfontolásaitól: először is abban, hogy a kutató a vizsgálatot teljesebb körűen és aprólékosabban végzi el, pedáns rendszerezettséggel és módszerességgel; másodszor pedig abban, hogy a tudományosan képzett szellem csak igazán releváns irányokba folytatja a kutatást, valóban fontos célok elérése érdekében. Tulajdonképpen a tudományos képzés célja is az, hogy az empirikus vizsgálatot végző számára *mentális térképet* kínáljon, melynek segítségével tájékozódhat, és útirányát megtervezheti.

Hogy a példánknál maradjunk, néhány meghatározott eset átbeszélése megmutatja az etnográfus számára, hogyan működik a büntetés társadalmi gépezete. Ez a törzsi tekintély, a hatalom egyik része, egyik oldala. Most képzeljük el, hogy más, konkrét adatokból hasonló következtetés útján fokozatosan megérti a vezető szerep működését a háborúkban, a gazdasági vállalkozásokban, a törzsi ünnepeken – és így egyszerre megvan minden szükséges adata ahhoz, hogy a törzs irányításával és a tekintéllyel kapcsolatos kérdésekre felelni tudjon. A tényleges terepmunka során ezeknek az adatoknak az összehasonlítása gyakran rávilágít bizonyos ellentmondásokra vagy információk hiányára, és mindez további vizsgálatok folytatását teszi szükségessé.

A saját tapasztalatomban nagyon gyakran előfordult, hogy egy problémát már megoldottnak láttam, minden a helyére került és világos volt, de aztán hozzáfogtam az eredményeim előzetes, vázlatos leírásához, és ekkor komoly hiányosságokat vettem észre. Ezek megmutatták, hol merültek fel újabb problémák, és további munkára sarkalltak. Sőt, amikor az első és a második expedíció közötti néhány hónapot, majd a második és a harmadik közötti valamivel több, mint egy évet azzal töltöttem, hogy átnézzem a begyűjtött anyagot, és bizonyos részeit már publikációra majdnem kész tanulmányokba formáljam, mindig rájöttem, hogy át kell még írnom ezeket a cikkeket. A konstruktív munka és a megfigyelés egymást kölcsönösen megtermékenyítő hatását nagyon hasznosnak találtam, és nem hiszem, hogy e nélkül sikerült volna igazán előrelépni. Ezt a kis élettörténeti morzsát csupán azért teszem közzé, hogy megmutassam: az eddig elhangzottak nem üres programbeszédet képeznek, hanem személyes tapasztalaton alapulnak. Ebben a kötetben egy sokoldalú és kiterjedt intézmény leírását adom, melyhez számtalan társult tevékenység kapcsolódik. Ezen elgondolkodva mindenki számára világossá válik, hogy egy ilyen nagyon összetett és szerteágazó jelenségről csak akkor lehet valamennyire pontos és teljes ismeretekhez jutni, ha az elméletépítési kísérletek és az empirikus ellenőrzés között folyamatos összjáték van. A terepmunka során és szüneteiben a *kula* intézményéről például legalább fél tucat alkalommal írtam vázlatot, s minden alkalommal újabb problémák és nehézségek merültek fel.

A legkülönfélébb tényekkel kapcsolatos konkrét adatok begyűjtése a terepmunka módszerének egyik legfontosabb sarkköve. Kötelességünk, hogy ne csak néhány példát soroljunk föl, hanem olyan kimerítően vegyük sorra az élénk kerülő eseteket, amennyire csak lehetséges. Ezeket az eseteket pedig az a kutató tudja a legjobban feltárni, akinek a legtisztább a mentális térképe. De amikor a kutatás materiája csak engedi, ezt a mentális térképet valóságosba szükséges átültetni, és egy ábra, tervrajz vagy áttekintő tábla formájában érdeemes megfoghatóvá tenni. A bennszülöttekről szóló modern monográfiáktól egy ideje már elvárjuk, hogy benne megtaláljuk a rokonsági terminológiák teljes listáját vagy táblázatát, amely az összes érintett adatot tartalmazza, és nemcsak a furcsa vagy anomáliás rokonsági kapcsolatokat vagy kifejezéseket gyűjti ki. A rokonság vizsgálatában az egyes kapcsolatok konkrét eseteinek sorra vételéből természetesen adódik a genealógiai táblák készítése. Ezt a módszert már alkalmazták olyan kiváló kutatók, mint Munzinger, és ha pontosan emlékszem, Kubary, de igazán Rivers doktor munkájában bontakozott ki teljesen. A gazdasági tranzakciók konkrét adatainak vizsgálata során, amikor egy értékes tárgy útját kívánjuk nyomon követni és körforgásának természetét mélyebben megismerni, a teljesség és az alaposság alapelve *tranzakciós táblázatok* készítését teszi célszerűvé, mint azt Seligman professzor munkáiban is láthatjuk. A *kula* egyes bonyolultabb szabályszerűségeit éppen Seligman professzor példáját követve tudtam csak részletesen feltárni. Az információk grafikonokba és áttekintő táblákba rendezésének módszerét érdemes alkalmazni a bennszülött élet gyakorlatilag minden területének kutatásában. A gazdasági tranzakciók minden típusát tanulmányozni lehet, ha egymáshoz kapcsolódó konkrét esetek mentén követjük nyomon azokat, és áttekintő táblákba rendezzük. Érdemes a táblázatnak tartalmaznia az adott társadalomban elterjedt ajándékokat, és e tárgyak szociológiai, ceremoniális és gazdasági meghatározásait is. A mágia rendszere, az ünnepek összekapcsolódó sorozata, a jogi intézkedések típusai mind táblázatba rendezhetőek, az egyes adatok pedig különböző osztályozási elvek szerint más és más áttekintő táblába kerülhetnek. Az etnográfiai kutatás leglényegesebb dokumentációi között mindezek mellett megtalálhatóak az egyes közösségek részletes genealógiai felmérései, a térképek, az alaprajzok és a diagramok, melyek a kertek tulajdonviszonyait, a vadászati és halászati előjogok rendjét vagy más adatokat tartalmaznak.

A genealógia tulajdonképpen nem más, mint összefonódó rokonsági kapcsolatok áttekintő táblája. Kutatási módszerként értékét az adja, hogy a kutató a maga számára *in abstracto* megfogalmazott kérdéseket konkrét formába öntve tudja fölteni a bennszülött adatközlőnek. Dokumentumként értékét az adja, hogy hiteles, természetes összefüggéseikben bemutatott adatokat kínál. A mágia áttekintő táblája ugyanezt a funkciót töltheti be. Kutatási módszerként például

430 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

arra használtam, hogy a varázserő természetével kapcsolatos elgondolásokat tisztázzam. Amikor a táblázat kérdezősködéseim során a kezemben volt, könnyen és kényelmesen sorra vehettem egyik adatot a másik után, és lejegyezhettem a hozzájuk tartozó releváns tevékenységeket és hiedelmeket. Elvont és elméleti problémámra konkrét választ kaphattam, amikor az összes esetből általános következtetéseket vontam le. Ezt az eljárást ábrázolja a XVII. és XVIII. fejezet.⁸ E helyütt nem áll módomban tovább taglalni ezt a kérdést, pedig érdemes megemlíteni a további finomítási lehetőségeket is: például a genealógiához hasonló konkrét, tényleges adatok diagramja és a szokások vagy hiedelmek főbb jellemvonásait összefoglaló táblázat között, mint amilyen a mágia rendszerét bemutató tábla is.

Még egyszer visszatérnék a II. szakaszban már említett módszertani nyíltság kérdéséhez, és arra kívánom fölhívni a figyelmet, hogy az etnográfus jól teszi, ha az adatok konkrét és táblázatba rendezett bemutatásának eljárását saját szakmai hírnevének alátámasztására is fölhasználja. Annak az etnográfusnak ugyanis, aki szeretné, ha megbízhatónak tartanák, táblázatos formában világosan és tömören meg kell tudnia mutatni, melyek a saját közvetlen megfigyelésének eredményei, és melyek azok a közvetett információk, amelyekre beszámolóját építette. A következő oldalon látható tábla ennek az eljárásnak egy példáját nyújtja, és segít az olvasónak abban, hogy képet tudjon alkotni azoknak a könyvben foglalt állításoknak a megbízhatóságáról, amelyekre kíváncsi. E tábla segítségével és a könyv különböző helyein felbukkanó, az adott ismeretek megszerzésének körülményeire, mikéntjére és pontosságára tett utalásokkal remélem sikerül minden, a kötet adatainak forrásaival kapcsolatos homályt tisztáznom.

⁸ Ebben a könyvben a kapcsolódó táblázaton kívül, mely nem tartozik szigorúan véve azokhoz a dokumentumtípusokhoz, amelyekről itt beszélek, az olvasó csupán néhány áttekintő táblát fog találni, például a kulában résztvevő cserepartnerek listáját, akikről a XIII. fejezet II. részében teszek említést, az ajándékok listáját a VI. fejezet VI. részében, nem táblázatos, csupán felsorolásos formában, a kula expedíció áttekintő tábláját a XVI. fejezetben és a kulához kapcsolódó mágia szerkezetét a XVII. fejezetben. Ebben a kötetben nem kívántam különböző táblázatokkal és diagramokkal túlterhelni beszámolómat, mert úgy láttam jónak, ha megőrzöm azokat kutatási anyagom későbbi, teljes körű publikálásáig. (Malinowski itt saját könyvének fejezeteire utal. – *A szerk.*)

A SZERZŐ ÁLTAL MEGFIGYELT KULA-ESEMÉNYEK IDŐRENDI LISTÁJA

ELSŐ EXPEDÍCIÓ, 1914. augusztus – 1915. március

1915 márciusa. A Woodlark-szigetek Dikoyas nevű falujában néhány szer-
tartásos felajánlás megtekintése. Előzetes adatok begyűjtése.

MÁSODIK EXPEDÍCIÓ, 1915. május – 1916. május

1915 júniusa. Vakutából Kiriwinába Kabigidoya-látogatás érkezik. Partraszál-
lásának megtekintése Kavatariánál, találkozás a látogatókkal Omaraka-
nánál, az adatok begyűjtésének helyszínén.

1915 júliusa. Kitavából több csoport érkezik Kaulukubába. A látogatók meg-
figyelése Omarakanában. Ez idő alatt nagy mennyiségű információ
gyűjtése.

1915 szeptembere. To'uluwával, Omarakana főnökével tett sikertelen kísér-
let a Kitavába hajózásra.

1915 októbere–novembere. Három expedíció indulásának megfigyelése
Kiriwinából Kitavába. To'uluwa mindegyik alkalommal több kosár
mwalit (kagylókarkötő) hoz haza.

1915 novembere – 1916 márciusa. Előkészületek egy Kiriwinából a Marhsall
Bennett-szigetekre tartó nagy tengeri expedícióra. Egy új kenu építé-
tése; egy másik felújítása; vitorlakészítés Omarakanában; tengerre
szállítás; *tasasoria* Kaulukuba tengerpartján. Mindez idő alatt az ex-
pedícióra és más kapcsolódó témákra vonatkozó adatok begyűjtése.
A kenuépítéssel és a kula-varázslattal kapcsolatos mágikus szövegek
gyűjtése.

HARMADIK EXPEDÍCIÓ, 1917. október – 1918. október

1917 novembere–decembere. A kula végigkísérése a szárazföld belsejében.
Adatgyűjtés Tukwaukwában.

1917 decembere – 1918 februárja. Kitavából csoportok érkeznek Wawelába.
A *yoyouá*val kapcsolatos adatok gyűjtése. Kaygau-mágiák és varázs-
latok gyűjtése.

1918 márciusa. Előkészületek Sanaroában; előkészületek az Amphlett-szige-
teken; a dobui flotta megérkezik az Amphlett-szigetekre. A Do-buból
Boyowába tartó uvalaku expedíció végigkísérése.

1918 áprilisa. Az expedíció megérkezése; fogadásuk Sinaketában; kula-cse-
rék megfigyelése; nagy, törzsek közötti találkozó. Mágikus szöveg-
részletek gyűjtése.

1918 májusa. Kitavából érkezett csoport megfigyelése Vakutában.

432 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

1918 júniusa és júliusa. A kula-mágiával és -szokásokkal kapcsolatos adatok ellenőrzése és kibővítése Omarakanában, különösen a Kula-kör keleti elágazásai tekintetében.

1918 augusztusa és szeptembere. Mágikus szövegrészletek gyűjtése Sinaketában.

1918 októbere. Dobun és a Déli Masszim térségében adatok gyűjtése több bennszülöttől. Adatok megvizsgálása Samaraiban.

Az első sarkalatos módszertani kérdés összefoglalásaként annyit mondanék, hogy minden egyes jelenséget konkrét megnyilvánulásaiknak lehető legszélesebb körében érdemes vizsgálni, a példaesetek minden részletre kiterjedő felméréssel. Amennyiben lehetséges, érdemes az eredményeket valamilyen áttekintő táblában összefoglalni, melyet később a további kutatást segítő módszertani eszközként és etnológiai dokumentumként is lehet majd használni. Ezeknek a valóságot kutató felméréseknek és dokumentumoknak a segítségével be lehet mutatni a bennszülöttek – a szó legszélesebb értelmében vett – kultúrájának és társadalmuk felépítésének világosan körvonalazott kereteit. Ezt a módszert a *konkrét adatokkal alátámasztott statisztikai dokumentáció módszerének* lehet nevezni.

VII.

Ebből a szempontból talán szükségtelen hozzátennem, hogy a tudományos te-repmunka messze fölülmúlja még a legjobb minőségű amatőr munkákat is. Van azonban egy terület, amelyben az utóbbi mégis gyakran kitűnik. Ezt a képességet, a bennszülött lét bensőséges részletei bemutatásának és ismerőssé tételének képességét pedig csak úgy lehet elsajátítani, ha a kutató, így vagy úgy, de hosszú időn keresztül közeli kapcsolatban marad a bennszülöttekkel. A tudományos munka – különösen a felmérés típusú kutatás – bizonyos eredményei a törzsi létnek kitűnő, mondjuk így, „csontvázát” hozzák létre, de a hús-vér építőelemeket nem. Társadalmuk felépítéséről sokat tudhatunk meg, de benne nem tudjuk fölfogni vagy elképzelni az emberi lét valóságát, a mindennapi események csendes folyását és az ünnepek, szertartások vagy szokatlan esetek nyomán feltörő alkalmi izgatottsághullámokat. A bennszülött szokások szabályainak és szabályszerűségeinek feltárása, majd az adatok és a helybéli értelmezések összegyűjtése nyomán megrajzolható precíz viselkedési minták rögzítése során úgy találjuk, hogy ez a pontosság igazából életidegen, mert a való élet sosem igazodik mereven a szabályokhoz. Mindezeket tehát ki kell egészítenünk annak megfigyelésével, hogyan ültetnek gyakorlatba egy szokást a va-

lóságban, és viselkedésük során a bennszülöttek hogyan tartják be az etnográfus által pontosan meghatározott szabályokat – tehát éppen azokat a kivételeket, amelyek a szociológiai jelenségek való életében szinte mindig megeshetnek.

Ha minden következtetésünket pusztán objektív dokumentációkra és az adatközlők állításaira alapozzuk, akkor természetesen lehetetlen azokat a valós viselkedés ténylegesen megfigyelt adataival kiegészítenünk. És éppen ezért lehetséges az, hogy a legtisztábban tudományos beszámolókat élettelségüket és ábrázolóerejüket tekintve képesek felülmúlni azoknak az amatőröknek az írásai, akik művelt kereskedőkként és telepesekként, orvosokként és felcsereként, és végül, de nem utolsósorban intelligens és elfogulatlan misszionáriusokként hosszú időn keresztül éltek életüket a bennszülöttek között. Az etnográfia nagyon sokat köszönhet nekik, de ha a terepmunkára szakosodott tudományos kutató alkalmazkodni tud a fent leírt életkörülményekhez, akkor sokkal jobb esélyei vannak arra, hogy közeli kapcsolatban kerüljön a bennszülöttekkel, mint bármilyen más fehér szigetlakó. Ugyanis kivételes alkalmaktól eltekintve egyikük sem él közvetlenül a bennszülöttek falujában, és mindegyiküknek megvan a maga munkája és feladata, ami idejük nagy részét leköti. Ha pedig kereskedőként vagy misszionáriusként aktív kapcsolatot alakít ki a bennszülöttekkel, és meg kell őket győznie valamiről, vagy használnia kell őket valamire, akkor ezzel lehetetlenné válik az igazi, elfogulatlan és pártatlan megfigyelés, és a teljes őszinteséget is ki lehet zárni, a misszionáriusok és a gyarmati tisztviselők esetében legalábbis.

Ha a faluban élve semmi más munkánk nincs, mint a bennszülöttek életének nyomon követése, akkor újra meg újra láthatjuk a szokásokat, szertartásokat és tranzakciókat, hiedelmeiket megélt, konkrét példák révén ragadhatjuk meg, és az igazi bennszülött lét teste és vére egy csapásra kitölti az elvont elméleti konstrukciók csontvázát. Ha tehát az etnográfus az imént leírtaknak megfelelő körülmények között dolgozik, képes lehet arra, hogy a törzsi lét alapszerkezetéhez valami lényegeset adjon hozzá, vagyis hogy kiegészítse azt a viselkedés, a környezet és a jelentéktelen kis történések legapróbb részleteivel. Képes lehet arra, hogy a konkrét esetekben megmondja: magántermészetű vagy közéleti-e egy adott cselekedet, illetve mitől lesz egy gyűlés nyilvános, és mi történik ott. Meg tudja állapítani, hogy egy konkrét esemény hétköznapi vagy egyedi, különleges és izgalmas; hogy a bennszülöttek őszintén és odaadással vesznek részt benne, vagy csak tréfálkoznak; hogy felületesen cselekednek, buzgó hévvel vagy megfontolt módon.

Másképp fogalmazva, számos olyan nagyon fontos jelenség létezik, amelyet nem lehetséges pusztán a kérdezősködés vagy a dokumentált adatok számolgatása útján feljegyezni, hanem teljes valójában kell megfigyelni. Nevezzük ezeket *a való élet nélkülözhetetlen kellékeinek*. Ezek közé tartoznak például egy ember

434 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

munkanapjának rutinszerű tevékenységei, testápolásának részletei, az étel előkészítésének és elfogyasztásának módjai; a tábortüzek körüli beszélgetések és a társasági élet hangulata, az erős barátságok és kibékíthetetlen ellentétek léte a közösségben, a múltó rokonszenvek és ellenszenvek kialakulása az emberek között; az egyének viselkedésében és az őt körülvevők érzelmi reakcióiban visszatükröződő személyes hiúságok és ambíciók kifejezésének finoman megbúvó, mégis egyértelműen felismerhető módjai. Mindezeket a tényeket lehetséges és érdemes is tudományos igénnyel megfogalmazni és rögzíteni, szükséges azonban az is, hogy mindezt ne a részletek felületes feljegyzésével tegyük, mint az a képzetlen megfigyelőkre jellemző, hanem a bennük kifejeződő mentális hozzáállás feltárásának szándékával. És ez az oka annak, hogy a tudományosan képzett megfigyelők kutatásai, ha komolyan veszik ennek az elvnek az alkalmazását, hitem szerint miért szülnék majd felülmúlhatatlan értékű eredményeket. Ezt mindeddig csak amatőrök tették, és az esetek többségében éppen ezért in-differens módon.

Ha nem felejtjük el, hogy a való élet ezen apró, kiszámíthatatlan, de fontos részletei a társadalom szövedékének igazi alapanyagát képezik, hogy bennük szövődnek milliószámra azok a szálak, amelyek összetartják a családot, a klánt, a faluközösséget, a törzset – akkor mindjárt világossá válik jelentőségük. A társadalmi csoportok jobban kikristályosodott kötelekeit, például a meghatározott rituális, gazdasági és jogi természetű feladatokat és kötelezettségeket, a szertartásos ajándékok és a tisztelet formális jegyeit – bár a kutató számára ezek éppen olyan fontosak – egyértelműen kevésbé érzi az az egyén, akinek be kell tartania azokat. Ha mindezt a mi társadalmunkra alkalmazzuk, mindannyian tudjuk, hogy a „családi élet” számunkra elsősorban az otthon melegét jelenti: a megszámlálhatatlan apró figyelmességet és tettet, melyekkel szeretetünket fejezzük ki, a kölcsönös érdeklődést, a jelentéktelen preferenciákat és antipátiákat, melyekből az intimitás légköre összeáll. Bár azok a tények, hogy az egyik családtagtól mit örökölnék, vagy hogy egy másiknak egyszer majd a halottaskocsija mögött fogunk baktatni, szociológiai szempontból a „család” és a „családi élet” definíciójához tartoznak, az, hogy a család személy szerint valójában mit is jelent nekünk, a hétköznapiak során jobbra a háttérben marad.

Ugyanez érvényes a bennszülöttek közösségére is, és ha az Etnográfusnak az a szándéka, hogy életüket „hazahozza”, és megismertesse olvasóival, akkor ezt semmi esetre sem szabad figyelmen kívül hagynia. Nem szabad könnyedén kezelnünk a családnak sem a bensőségesség-, sem pedig a jogviszony-oldalát. Az etnográfiai beszámolókból eddig rendszerint mégsem találkozhattunk mindkét aspektus együttes tárgyalásával, csak az egyikével – és a bensőségesség oldalával mindeddig nemigen foglalkoztak fontosságának megfelelően. A családi kötelekeken túl minden más társadalmi kapcsolatban is, legyen az a törzs tagjai

közötti vagy akár két ellenséges törzs tagjai közötti viszony, bármilyen társas ügyben történik is találkozó, mindig megvan annak az intim oldala is, melyeket a kommunikáció jellegzetes részletei, az egymás társaságában mutatott viselkedés is kifejez. Ez az oldal különbözik a kapcsolat jogilag is meghatározott, ki-kristályosodott keretétől, emiatt saját jogán önmagában is szükséges tanulmányoznunk.

Amikor pedig a törzsi lét látványos tevékenységeit, például a szertartásokat, rituálékat, ünnepeket tanulmányozzuk, akkor az események pusztá felvázolása mellett ugyanígy érdemes a viselkedés részleteit és módját is vizsgálnunk. Ennek fontosságát hadd mutassam meg egy példán. Sokat mondtak és írtak már a „maradványokról”.⁹ Egy tevékenység maradvány jellegét semmi más nem fejezi ki jobban, mint az azt kísérő viselkedés, vagyis a tevékenység elvégzésének módja. Bármilyen példát hozhatunk saját kultúránkból, egy állami szertartás pompáját és látványosságát vagy egy olyan érdekes szokást, ami már csak a városi csibészek köreiből maradt fenn, azok „körvonalai” nem árulkodnak arról, hogy a rítus élénken él-e résztvevőinek szívében, csak mellékszerepet tölt be, vagy esetleg már majdnem kihalt dolognak tekintik, amit csak a hagyomány szentsége miatt tartanak életben. De figyeljük meg a viselkedésüket, rögzítsük a megfelelő adatokat, és akkor egy csapásra világossá válik, hogy mennyire életképes a kérdéses tevékenység. A szociológiai és pszichológiai elemzés szempontjából és bármilyen elméleti kérdést tekintve nem lehet kétségünk afelől, hogy egy tevékenység elvégzése során a megfigyelt viselkedés módja és típusa az, ami a legfontosabb. A viselkedés bizony tény, releváns tény, amit le is lehet jegyezni. Az a tudós ember, aki az összegyűjtésre kész jelenségeknek egy egész osztályát képes figyelmen hagyni és elvesztegetni, bizony oktalan és rövidlátó módon jár el, még akkor is, ha a megfigyelés pillanatában nem látta, milyen elméleti hasznát látná ezeknek.

Az nem kétséges, hogy a kutató személyes tulajdonságai fontosabb szerepet játszanak akkor, amikor a *való élet és a tipikus viselkedés nélkülözhetetlen* kellei megfigyelésének és feljegyzésének módszerét alkalmazza, mint amikor ki-kristályosodott etnográfiai adatokat gyűjt. De ebben az esetben is az a vállalkozás lényege, hogy engedjük a tényeket magukról beszélni. Ha a napi séta során föltűnik, hogy a faluban valamilyen kisebb események, jellegzetes étkezé-

⁹ A „maradvány” szó Edward Burnett Tylor brit antropológus megfogalmazása nyomán arra utal, hogy bizonyos szokások és jelenségek egy adott társadalomban már nem töltik be azt a funkciót, mint régen, mert már „túlhaladta őket az idő”. A klasszikus megfogalmazások szerint ilyen például az agyagedény egy fémedényeket használó társadalomban. Tylor úgy látta, hogy a „maradvány-elv” a kulturális evolúció, a korábbi fejlettségi szint meghaladásának bizonyítéka egy társadalomban. (*A ford.*)

436 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

si, beszélgetési vagy munkavégzési formák ismételten előfordulnak vagy megtörténnek, akkor azt azonnal le kell jegyezni. Az is fontos, hogy a benyomások összegyűjtését és rögzítését már a terepmunka-körzet meghatározásának korai szakaszában meg kell kezdeni. Hiszen bizonyos finom, szinte észrevétlen jellegzetességek csak addig tűnnek fel, amíg újdonságnak látjuk, és megfélekedünk róluk, mielőtt megszokottá válnak. Más jellegzetességeket pedig csak akkor lehetünk képesek észlelni, ha már elég jól ismerjük a helyi állapotokat. A kutatásnak ezen a területén ideális segédeszköz lehet az etnográfiai terepnapló, melyet az adott körzetben folytatott munka során szükséges rendszeresen vezetni. És ha a normális és a tipikus mellett az etnográfus gondosan feljegyzi a jelentéktelen csekélyeségeket vagy a normálistól eltérő megnyilvánulásokat is, akkor képes lesz megjelölni azt a két szélsőséget, ami között a normális ingadozik.

A szertartások és más törzsi események megfigyelése során szükségessé válik nemcsak a hagyomány és a szokás által előírt, az esemény lefolytatása szempontjából lényeges történések és részletek lejegyzése, hanem a szertartásban résztvevők és az azt nézők tevékenységeinek gondos és precíz leírása is: úgy, ahogy azok egymást követik. Egy pillanatra el kell felejtenie, hogy ismeri és érti ennek a szertartásnak a szerkezetét, illetve az alapját képező legfontosabb dogmatikus elgondolásokat is, és meg kell próbálnia magát emberek között látni, akik komolyan vagy tréfásan, odaadó figyelemmel vagy unott frivolitással tekintenek az eseményekre, akik éppen olyan hangulatban vannak, mint ahogy napmint nap látja őket, vagy a felcsigázott érdeklődés és az izgatottság látszik rajtuk, és így tovább. Ha figyelmét egy percre sem lankasztva vizsgálja a törzsi létnek ezt az oldalát, fáradhatatlanul lejegyez minden történést, és arra törekszik, hogy mindent a tényeknek megfelelően fejezzen ki, akkor rengeteg megbízható és expresszív adatot képes jegyzeteibe rögzíteni. Ennek köszönhetően képes lesz a tevékenységet a törzsi lét megfelelő helyére illeszteni, megmutatni, hogy az kivételes vagy közhelyes, hogy olyan tevékenység az, amelyben közönséges módon viselkednek a bennszülöttek, vagy olyan, amelyben viselkedésük teljesen átalakul. És mindezt az ismeretet világos és meggyőző módon lesz képes az olvasói elé tárni.

Az ilyenfajta munkában jól tesz az etnográfusnak, ha néha félreteszi a fényképezőgépét, jegyzetfüzetét és ceruzáját, és bekapcsolódik a tevékenységekbe. Részt vehet a bennszülöttek játékaiban, elkísérheti őket sétáikra, és amikor vendégségbe mennek, leülhet közéjük, amikor beszélgetnek egymással, figyelmesen hallgathatja őket, és megpróbálhat részt venni a beszélgetésben. Nem vagyok benne biztos, hogy ez mindenki számára egyformán könnyű – talán a szláv természet könnyebben formálható és természetesebben vad, mint a nyugat-európai –, de a lehetőség mindenki számára adott, még akkor is, ha a siker foka különböző lehet. A bennszülöttek életében való megmártózásaim során –

melyekre gyakran kerítettem sort, nemcsak a kutatás érdekében, hanem azért is, mert mindenkinek szüksége van az emberek társaságára – mindig az az érzés szállt meg, hogy a legkülönbélebb törzsi tevékenységeik során mutatott viselkedésük és magatartásuk átláthatóbbá és könnyebben érthetővé váltak számomra. A következő fejezetekben ezeket a módszertani megjegyzéseket is illusztrálva láthatja majd az olvasó.

VIII.

Végül térjünk rá a tudományos terepmunka harmadik és egyben utolsó céljára, a jelenségeknek arra a körére, melyet a bennszülött kultúra teljes körű és adekvát képének kialakításához még szükséges feljegyeznünk. A törzsi lét felépítésének szilárd körvonalai és a csontvázat megformáló kikristályosodott kulturális elemek mellett, illetve a mindennapi élet és a hétköznapi viselkedés adatai, melyek a törzs, mondjuk így, húsát és vérét képezik, fel kell még tárnunk szellemét – a bennszülöttek nézeteit, véleményeit és kijelentéseit. Hiszen a törzsbéli élet minden tettehez kapcsolódik először is a szokások és hagyományok által előírt rutin, másodsorban az a mód, ahogy a tevékenységet végzik, végül pedig az ehhez kapcsolódó, a bennszülött gondolataiban létező kommentár. Az az ember, aki különböző szokásszerű kötelezettségeinek megfelelően cselekszik, akinek lépéseit a hagyomány irányítja, mindezt bizonyos motívumok ösztökélésére teszi, melyet bizonyos érzések kísérnek, amelyeket pedig bizonyos elgondolások vezérelnek. Ezeket az elgondolásokat, érzéseket és impulzusokat az a kultúra formálja és szabályozza, amelyben megtalálhatóak, és ezért egy adott társadalom etnikai jellemzőit jelentik. Meg kell tehát kísérelnünk ezek vizsgálatát és feljegyzését.

De lehetséges ez egyáltalán? Nem lehet, hogy ezek a szubjektív állapotok túlságosan képlékenyek és formátlanok? És még akkor is, ha elfogadjuk, hogy a szokásszerű tevékenységeik végzése során azokkal kapcsolatosan rendszerint éreznek vagy gondolnak valamit vagy bizonyos pszichológiai állapotot tapasztalnak meg, többségük biztosan nem képes ezeknek az állapotoknak a megfogalmazására vagy szavakba öntésére. Ez utóbbi észrevételt mindenképpen figyelembe kell vennünk, hiszen a szociálpszichológiai tények kutatásában talán ez jelenti az igazi gordiuszi csomót. Anélkül, hogy megpróbálnám elválni vagy kikötni ezt a csomót, azaz anélkül, hogy elméleti síkon megoldanám ezt a problémát, és tovább merészkednék az általános módszertan területén, közvetlenül a gyakorlati megoldások kérdésére térnék rá, hogy a nehézségek közül néhányat leküzdhessünk.

438 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

Először is, le kell szögeznünk, hogy sztereotipikus gondolkodásmódokat és érzelmi megnyilvánulásokat kell tanulmányoznunk. Szociológusokként nem az érdekel minket, hogy A vagy B személyes tapasztalataik véletlenszerű folyamatában mit éreznek mint egyének – csak az érdekel minket, mit éreznek és gondolnak mint egy adott közösség tagjai. Ha így nézzük, akkor azt vesszük észre, hogy mentális állapotukon egyfajta lenyomat jött létre, azt sztereotipikussá teszik azok az intézmények, amelyben élnek, a hagyomány és a folklór hatása, valamint a gondolat közvetítője, a nyelv maga is. Az a társadalmi és kulturális környezet, amelyben mozognak, arra kényszeríti őket, hogy meghatározott módon gondolkodjanak és érezzenek. Így például egy többférjűséget gyakorló közösségben elő férfi nem érezheti ugyanazt a féltékenységet, mint amit egy szigorúan az egynejtűséghez ragaszkodó férfi érez, bár az érzés elemei létezhetnek benne. Az a férfi, aki a *kula* hatáskörén belül él, nem ragaszkodhat szüntelenül és szentimentálisan bizonyos tárgyaihoz, még akkor sem, ha semmit sem értékel nagyobbra azoknál. Ezek a példák nyersekek, de a könyv szövegében jobbakat is lehet majd találni.

A terepmunka harmadik parancsolata tehát a következőképpen hangzik: Derítsd ki, melyek egy adott közösség intézményeinek és kultúrájának megfelelő tipikus gondolkodásmódok és érzések, és fogalmazd meg eredményeid a lehető legmeggyőzőbb módon. Milyen módszert alkalmazzunk ennek során? A legjobb etnográfiai szerzői – és itt az angol etnográfusok között megint a Haddon, Rivers és Seligman nevével fémjelzett Cambridge-i Iskola jeleskedik – mindig *szó szerint* próbálták meg idézni a legnagyobb jelentőségű állításokat. Bizonyítékul előhozta bennszülött osztályozási terminusokat; szociológiai, pszichológiai és gazdasági *terminus technicus*okat, és a bennszülöttek gondolatainak a lehető legpontosabb verbális körvonalait igyekeztek megrajzolni. Ezen az ösvényen még egy lépéssel előrébb kerül az az etnográfus, aki megtanulja a bennszülött nyelvet, és kutatási eszközként tudja felhasználni azt. Amikor a *kiriwini* nyelvvel foglalkoztam, rájöttem, hogy a jegyzetkészítéseim során eleinte alkalmazott módszer, az eredeti nyelven elhangzott állítások közvetlen fordításának lejegyzése egyre több nehézségbe ütközik. A fordítás gyakran megfosztotta a szöveget minden jelentős sajátosságától – eltörölte a lényegi mondanivalót –, így fokozatosan rákényszerültem arra, hogy bizonyos fontos kifejezéseket úgy jegyezzek le, ahogy elhangzanak, a bennszülöttek nyelvén. És amint a nyelvtudásom egyre javult, egyre több kifejezést írtam le *kiriwini*-ül, mígnem aztán végül kizárólag ezen a nyelven jegyeztem le, *szó szerint*, az elhangzott állításokat. Mihelyt elértem erre a pontra, felismertem azt is, hogy ezzel bőséges nyelvi anyagnak jutottam a birtokába, és egy sor olyan etnográfiai dokumentumnak is, melyeket érdemes olyan formában reprodukálni, ahogy lejegyeztem őket – amellelt, hogy kutatási eredményeim megírása során is hasz-

nosítom azokat.¹⁰ Ezt a *corpus inscriptionum Kiriwiensium*ot nem csak én használhatom fel, hanem mindenki más is, aki alaposabb ismeretei és jobb értelmezési képességei segítségével olyan szempontokat is észrevesz, amelyek elkerültek az én figyelmemet, hasonlóan ahhoz, ahogy más *corpus*ok alapját képzik az ókori és a történelem előtti kultúrák különböző értelmezéseinek. A különbség csak annyi, hogy ezek az etnográfiai iratok mind megfejthetők és világosak, majdnem mindegyik szövegének megvan a teljes és kétértelműségek nélküli fordítása, amit kiegészítettek a bennszülöttek hozzáfűzése, vagyis az élő forrásoktól származó *scholia*.

Erről a témáról több szót nem szükséges ejtenünk, mivel később egy teljes fejezetet (XVIII. fejezet) szentelünk neki, különböző bennszülött szövegek példáinak kíséretében. A *corpus* maga a későbbiekben természetesen külön kötetként kerül kiadásra.

IX.

Áttekintésünk tehát azt mutatja, hogy az etnográfiai terepmunka célját három útvonalon kell megközelíteni:

1. *A törzs szervezetét és kultúrájának anatómiáját* határozott, világos körvonalakkal kell megrajzolni. Ezt a vázlatot pedig a *konkrét statisztikai dokumentáció* módszerének segítségével lehet elkészíteni.

2. Ezt a keretet *a valódi lét nélkülözhetetlen kellékeivel és a viselkedés típusaival* kell kitöltenünk. Az adatokat aprólékos és részletes megfigyelések révén, egyfajta etnográfiai terepnapló formájában szükséges begyűjtenünk. Mindezt a bennszülött élet közeli ismerete teszi lehetővé.

3. Az etnográfiai állítások, jellemző narratívák, tipikus kijelentések, folklórelemek és mágikus előírások kollekciónak *corpus inscriptionium*ként, a bennszülött mentalitás dokumentumgyűjteményeként kell összefoglalnunk.

E három megközelítési útvonal közösen ahhoz a végső célhoz vezet, melyet az etnográfusnak sohasem szabad szem elől tévesztenie. Ez a cél röviden a bennszülött nézőpontjának és élethez való viszonyának megragadása, annak érdekében, hogy *saját* világának *saját* maga által alkotott képéhez jussunk. Az embert kell tanulmányoznunk, és azt kell megvizsgálnunk, ami a legközelebről

¹¹ Nem sokkal azután, hogy elkezdtem alkalmazni ezt a módszert, levelet kaptam Dr. A. H. Gardinertól, a híres egyiptológustól, aki éppen erre ösztönzött engem. Az ő régészeti nézőpontjából természetes, hogy az ókori kultúrákból fennmaradt írásos forrásokhoz hasonlatos etnográfiai anyag összegyűjtésében óriási távlatokat látott. Külön többletet jelent az, hogy a kultúra egész életének személyes ismerete új fénybe helyezheti a nyelvi anyagot.

440 TELEPÜLÉSKUTATÁS – III. RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS

foglalkoztatja: azt a hatalmat, amellyel az élet a markában tartja őt. Az értékek minden kultúrában különböznek egy kicsit egymástól, az emberek különböző célok megvalósítására törekednek, különböző impulzusok hatására cselekednek és a boldogság különböző formái iránt vágyakoznak. Minden kultúrában más és más intézmények adnak keretet az egyéni életcélok megvalósításához, más és más szokások teszik azt lehetővé, más és más jogi és erkölcsi normarendszerek jutalmazták erényeit, és büntetik tévedéseit. Ha az intézményeket, szokásokat és normarendszereket, a viselkedést és a mentalitást anélkül tanulmányozzuk, hogy törekednénk megismerni ezen emberek érzéseit és szubjektív vágyait a boldogságuk lényegének megvalósítására – akkor szerintem lemondunk arról a legnagyobb jutalomról, amit az ember tanulmányozásának nyomán remélhetünk.

Ezeket az általános megjegyzéseket az olvasó a következő fejezetekben konkrét példákból testet öltve láthatja majd. Látni fogjuk, amint a vadember igyekszik vágyait megvalósítani, megtalálja a neki kedves értékeket, követi a neki fontos társas célokat. Látni fogjuk, amint mágikus és heroikus tettek hagyományai nehéz és veszélyes vállalkozások indítására készítetik, látni fogjuk, amint a romantika csábításának engedelmessé válik. Amint ezeknek a távoli és idegen szokásoknak a leírásait olvassuk, talán elkezdünk szolidárisak lenni a bennszülöttek vállalkozásaival és céljaival. Talán feltárulkozik előttünk és közelebb kerül hozzánk az ember mentalitása, és olyan oldaláról ismerjük meg, amit korábban még nem láttunk. Talán az emberi természet megvalósításának számukra távoli és idegen módja a miénket is képes valamennyire megvilágítani. Ebben és csak ebben az esetben igazolva láthatjuk azt az érzésünket, hogy érdemes volt megérteni ezeket a bennszülötteket, intézményeiket és szokásaikat, hogy némi hasznunk is volt a *kula* kereskedeleméből.